

Petra Leben Seljak in Alojz Demšar: Knjiga hiš na Žirovskem. Naselja, hiše in njihovi lastniki na ozemlju predjožefinske župnije Žiri pred letom 1900 (Zbirka Knjižnica Žirovskega občasnika; zv. 14). Žiri : Pegaz International, 2010, 478 strani.

Knjiga velikega formata s skoraj poltisoč stranmi, v barvnem tisku in z več kot 200 barvnimi in črnobelimi slikami je impresivna že na pogled, kdor pa se po njej nameni samo informativno polistati, se pri odmeri časa gotovo ušteje, saj je zlepa ne bo dal iz rok. Zdi se, kot bi bila narejena tako premišljeno, s toliko občutka za skladnost in pravo mero vsega, kot so se kmečki domovi, ki jih knjiga opisuje, v stoletjih posejali med žirovska polja, senožeti, rovtve in gozdove.

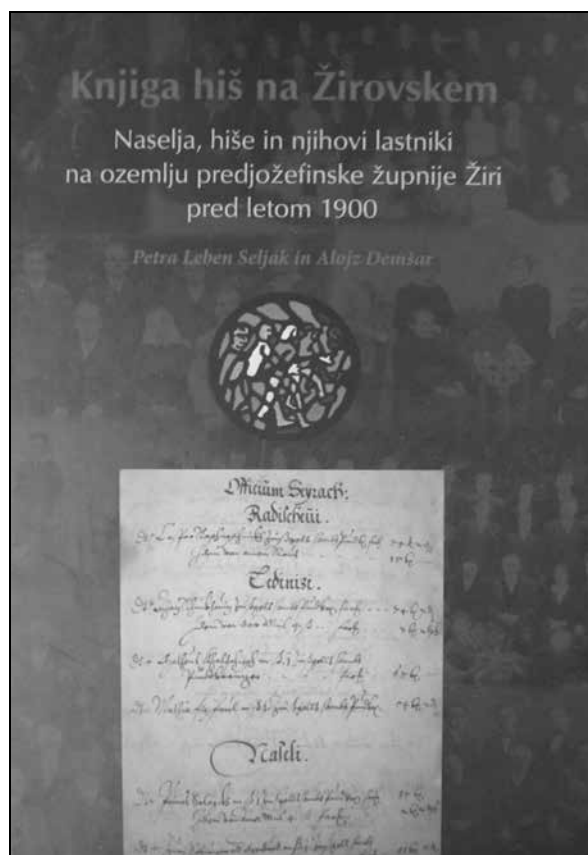
Avtorja, doktorja znanosti, od katerih ni nobeden zgodovinar, oba pa vrhunska domoznanca, bralce v uvodu na prikupen način preselita za dobrih petsto let v preteklost. Po poteh komisije, ki je leta 1510 objezdila loško gospostvo, prepotujeta Žirovsko v obsegu, kot ga obravnava monografija. Z imenom Žirovsko označujeta ozemlje predjožefinske župnije Žiri, ki je pokrivala današnje župnije Žiri, Vrh, Zavratec in Ledine oziroma žirovski in hlevnovrški urad (škofje)loškega gospostva freisinskih škofov. Knjiga metodološko preudarjeno uvede bralstvo v zgoščen zgodovinski pregled upravnega razvoja Žirovskega in v daljšo predstavitev uporabljenih virov, pri čemer imata avtorja pred seboj tako zahtevnejšo kot široko publiko. Viri so predstavljeni na strokoven in hkrati dovolj poljuden način, kot kažipot in priručnik za nadaljnje delo in za tistega, ki bi hotel preteklost posameznih hiš »empirično rekonstruirati«. Pri tem so nadvse uporabne reprodukcije virov, ki lahko večnim kritikom med drugim rabijo v poduk in opomin, da tovrstno delo ni preprosto nabiranje in nizanje podatkov, dostopnih in razloženih na enem mestu, v urejeni podatkovni bazi in kajpak kar v slovenskem jeziku. Nazorno so predstavljeni urbarji loškega gospostva – za Žirovsko sežejo v pozno 13. stoletje –, vsi štirje temeljni katastri od terezijanskega do reambulančnega, jožefinski vojaški zemljevid, zemljiška knjiga, cerkveni viri od raznih urbarialnih popisov do statusov animarum, slednjič popisi prebivalstva.

V poglavju Cilji razprave avtorja takole jedrnato zaobjameta bistvo monografije, skromno imenovane razprava: »Naša razprava opisuje nastanek, vse ugotovljive posestnike ter umestitev v prostor sleherne žirovske domačije do konca 19. stoletja.« S pridom sta se zgledovala po podobnih delih za štiri slovenska mesta in po Orožnovi Zgodovini Trbovelj, Hrastnika in Dola, ki je bila pred dobrega pol stoletja pionirsko delo za širše ozemlje. Vsako teh

del je v metodološkem in prezentacijskem smislu po svoje pomenilo nov korak, žirovska knjiga hiš pa ponuja še dodaten presežek, zlasti ker bralca uvaja v metodologijo dela: vzpostavljanje povezav med viri in podroben opis rekonstruiranja s primeri. Pri prezentaciji sta se pisca srečevala predvsem s problemom, kako zapisovati imena krajev, osebna imena, priimke in hišna imena. Zelo posrečena je rešitev, da ostajajo imena lastnikov in hišna imena enaka kot v virih (posodobljena so le pri dveh objavljenih urbarjih), samo v samem besedilu so zapisana v sodobni obliki. Delo je s tem pridobilo dodatno vrednost kot vir za različne imenoslovne in tudi širše jezikoslovne raziskave.

Raziskavo o vseh kmečkih domačijah zaokroženega ozemlja do prehoda v 20. stoletje je olajševalo dejstvo, da je bilo Žirovsko skoraj v celoti vključeno v eno samo zemljiško gospostvo, freisinsko gospostvo Škofja Loka, in da so prav zanj na razpolago dragoceni srednjeveški urbarski viri, kot jih ne premore nobeno drugo gospostvo na Slovenskem. Ledino, ki jo je že pred desetletji preoral Pavle Blaznik, tudi z objavami urbarjev, je bilo treba zdaj prebrati in posejati, toda vložena trud in znanje sta nazadnje rodila stoteri sad.

V osrednjem delu knjige je po naseljih obravnavanih blizu tisoč hiš, ki so jih zajeli viri med letoma 1291 in 1900. Več kot 120 domov seže še v srednji vek in so izpričani na začetku 16. stoletja.

Kazalo priimkov, v katerem je vsak priimek naveden s hišnimi številkami domov, na katerih je kdaj gospodaril, ima več kot 500 enot. Za tem monumentalnim delom se skriva nič koliko mikroraziskav. Ponazorjena je kolonizacija, obravnavani so vsi mlini, za več deset županov je ugotovljeno, iz katerega kraja so izhajali, cela vrsta je namigov in sklepanj o mogočem izvoru rodov in imen, o sorodstvenih povezavah in usodah. Še več, ljudje z natanko ugotovljenimi biografskimi podatki živijo na starih fotografijah, njihova imena v reproduciranih izsekih iz virov, monografijo zaljšajo fotografije hiš nekoč in danes, domovi se prijazno nasmihajo z map franciscejskega katastra in na letalskih posnetkih skoraj dvesto let pozneje.

Pravzaprav je ob tako poglobljenem pristopu in izjemnem delu težko verjeti, da avtorja nista poklicna zgodovinarja in da sta delo opravila v tako kratkem času. Vsak strokovnjak na svojem področju, fizična antropologinja – zasebna raziskovalka in univerzitetni profesor kemije, sta v monografijo vtkala znanstvene izkušnje, premišljenost zrelih let in afiniteto do krajev, iz katerih izvirata in kjer sta preživela večino svojega življenja. Njuna knjiga hiš je med tovrstnimi monografijami na Slovenskem po vsebinski in tehnični plati tako dovršena, da bo lahko še dolgo zgled, ki ga bo po kvaliteti in kvantiteti težko doseči. Da je Knjiga hiš na Žirovskem presegla svoj namen, najbolje priča podatek, da je samo nekaj mesecev po izidu ni več mogoče kupiti in čaka na skorajšnji ponatis.

Boris Golec